

16 oktober 2019

Nieuwolda-Wagenborgen, Oldambt

Verslag reflectieve monitor

Een belangrijk doel van het Programma Aardgasvrije Wijken (PAW) is leren. Het programma voert daartoe periodiek een reflectieve monitor uit. In het najaar van 2019 vond hiervan de eerste ronde plaats. Dit gebeurde door middel van een gesprek van 1,5 uur met de gemeentelijke projectleider(s) van de proeftuin en de verantwoordelijk wethouder. De voortgang van de uitvoering werd besproken met als doel om lessen, successen en knelpunten in beeld te brengen. Deze zijn geordend op basis van de thema's van het kennis- en leerprogramma van het PAW.

Algemeen

Het gesprek is voorbereid met de gemeente Delfzijl die als samenwerkingspartner samen met de gemeente Oldambt de proeftuin uitvoert. De wethouder gaat vooral in op de situatie in Nieuwolda. De proeftuin Nieuwolda-Wagenborgen (Nieuwborgen.net) beslaat 1.202 woningen, waarvan 802 koopwoningen en 400 huurwoningen. Beide dorpen liggen in het aardbevingsgebied. Hoewel deze gemeente voor een deel minder getroffen is door deze problematiek, speelt het wel een grote rol in de wijk, zowel bij bewoners als bij de gemeente. Het plan voor Nieuwolda-Wagenborgen bestaat uit twee delen. Het eerste deel betreft het realiseren van energiebesparende maatregelen. Daarmee moet de gasvraag met minimaal 30% gereduceerd worden, zo mogelijk wordt een reductie van 40% gehaald. Het tweede deel betreft een lokale biovergister die groengas produceert. Het groengas zal door een coöperatief groen gasnet geleverd worden aan de woningen. Het uitgangspunt is dat iedereen in het kader van een dorpscoöperatie (of een gelijkwaardige organisatiemethode) mee kan doen. De woningcorporatie (Woonstichting Groninger Huis) heeft een nul-op-de-meterwoning beschikbaar gesteld als ontmoetingsplek en projectbureau voor het project. In dit 'waarmtehoes' kunnen bewoners kennismaken met de proeftuin en met de praktijkuitwerking van technische oplossingen. De proeftuin wordt in Nieuwolda als positief ervaren door de meeste inwoners, zij kunnen nu zelf actie ondernemen. Op de situatie in Wagenborgen is iets minder zicht op dit moment, daarom worden binnenkort bewonersbijeenkomsten gepland in Wagenborgen en Nieuwolda. Het zal een uitdaging worden om de planningen van de werkzaamheden voor de proeftuin en de planningen van de werkzaamheden in het kader van de versterkingsopgave, op elkaar aan te laten sluiten. Het streven is om de proeftuinwijk binnen drie jaar aardgasvrij te maken. De gekozen technische oplossing is hier geschikt voor (het ombouwen van een biovergister), maar de planning rondkrijgen voor werkzaamheden aan ruim 1.200 woningen vormt hier

mogelijk een knelpunt. Deze uitvoeringsplanning wordt in de eerste helft van 2020 gemaakt, wanneer de verschillende scenario's voor besparing, gecombineerd met de inzet van groengas, zijn uitgedacht.

Regie en organisatie

Dit zijn de successen, geleerde lessen en knelpunten:

Successen

- De gemeente Oldambt werkt samen met de gemeente Delfzijl. Hiertoe hebben zij een convenant getekend. Op deze manier is er meer capaciteit, omdat de gemeenten een aantal taken verdelen.
- De gemeente Oldambt is actief in het samenwerkingsverband Regionaal Woon en Leefbaarheidsplan Oost Groningen. Dit samenwerkingsverband bestaat al 10 jaar. Een van de gezamenlijke thema's is de verduurzamingsopgave. De gemeente is positief over dit samenwerkingsverband.
- Het is van belang dat de dorpscoöperatie in wording, zitting neemt in de stuurgroep die de proeftuin aanstuurt. In de stuurgroep zitten op dit moment de initiatiefnemers: de beide gemeenten Oldambt en Delfzijl, Woonstichting Groninger Huis, Enexis en de Verenigingen Dorpsbelangen van beide dorpen Nieuwolda en Wagenborgen. Het overleg in de stuurgroep vindt plaats op basis van gelijkwaardigheid. De gemeente heeft bewust voor deze organisatiestructuur gekozen. Er is geen onafhankelijk procesbegeleider, het project moet van 'ons allemaal' zijn. De gemeente vult haar regierol in door het proces te faciliteren.
- Ook de relatie tussen andere verschillende partijen is gelijkwaardig: wanneer de wethouder bij een inwoner op bezoek gaat, is het een gelijkwaardige dorpsgenoot. De gemeente toont actieve betrokkenheid bij project. Dit wordt heel erg gewaardeerd door de bewoners.
- De projectsturing vindt plaats via het ROKGRIT-model (Relatie-Organisatie-Kwaliteit-Geld-Risico's-Informatie-Tijd). Relatie speelt een belangrijke rol en staat daarom voorop. De gemeente besteedt veel aandacht aan de relatie met en tussen de betrokken partijen en bewoners.
- De relatie met de Woonstichting Groninger Huis is goed. De Woonstichting heeft een positieve houding en beleid ten opzichte van duurzaamheid. De gemeente waardeert het enorm dat zij de woning als projectbureau en ontmoetingsplek beschikbaar hebben gesteld.
- Bij de start van het project is een stakeholder- en risicoanalyse gemaakt. Deze analyse wordt steeds besproken en bijgewerkt tijdens overleggen, om zo continu te monitoren en in gesprek te blijven.
- Besluiten worden zorgvuldig genomen op basis van zo veel mogelijk informatie. De planning is hier ondergeschikt aan. Er zijn de komende tijd een aantal go/no go momenten. In de eerste helft van 2020 volgt de uitvoeringsplanning.
- De gebiedsregisseur, Ali Dammer, speelt een hele belangrijke rol. Zij heeft intensief contact met alle inwoners en weet wat er speelt in de wijk. De ambitie van de gemeente Oldambt is om met

gebiedsgericht werken de bewoners meer invloed en verantwoordelijkheid te geven op de sociale en fysieke maatregelen in hun directe leefomgeving.

- De raad wordt vanuit de gemeentelijke organisatie en door de wethouder geïnformeerd over de voortgang. Eén raadslid is heel actief in Vereniging Dorpsbelangen Nieuwolda. De focus van de raad is: doen we de goede dingen met en voor de bewoners.

Geleerde lessen

- Beide verenigingen dorpsbelangen hebben nagedacht over hun rol. Zij zorgen voor procesbewaking en letten erop dat er een goed voorstel voor bewoners komt. Het voornemen is om met een aantal vrijwilligers stappen te zetten om het concept van een dorpscoöperatie verder uit te werken.
- Het lokale initiatief in Rijswijk-Buiten is een van de inspiratiebronnen voor de gemeenten. In Rijswijk is een werkmaatschappij die duurzaamheidsmaatregelen aan de woningen realiseert. Het is een lokaal initiatief dat professioneel werkt. Zo zien de gemeenten het graag.

Knelpunten

- De capaciteit op het gebied van de versterkingsoperatie (opname, beoordeling en uitvoering) is niet afdoende.
- Waar mogelijk wordt verbinding gemaakt tussen isoleren en versterken. De gemeente waakt ervoor niet te veel uit te lopen in de planning. Vanwege de veiligheid kan niet te lang worden gewacht met maatregelen voor de versterkingsopgave. Er wordt nu nagedacht of het ook andersom zou kunnen: de versterking koppelen aan de uitvoering van de isolatiewerkzaamheden.

Communicatie en participatie

De gemeente Oldambt kent verschillende kernen met elk hun eigen kenmerken. In Nieuwolda is de basishouding ten opzichte van proeftuin positief. Er zijn ongeveer 35 mensen op het spreekuur geweest (vanuit Nieuwolda en Wagenborgen) over het aardgasvrij maken van de dorpen. De mensen in Nieuwolda zijn startklaar om aan de slag te gaan. In Wagenborgen daarentegen zijn meer kritische geluiden te horen. Hier worden vragen gesteld, bijvoorbeeld over de duurzaamheid van groen gas.

Dit zijn de successen, geleerde lessen en knelpunten:

Successen

- Het projectbureau in Nieuwolda is bekend bij de bewoners.
- Er is een website met FAQ's die gevuld wordt met vragen en antwoorden uit het spreekuur.
- De communicatie verloopt over het algemeen goed. Volgens de Vereniging Dorpsbelangen Nieuwolda is communicatie de belangrijkste succesfactor: als de communicatie goed is, dan komt het wel goed. Wanneer er enthousiaste mensen zijn die zich voor het project willen inzetten, dan kan dat andere bureaus en bekenden helpen overtuigen. Lokaal gedragen plannen werken.

Geleerde lessen

- De subsidieaanvraag is ontwikkeld en getoetst bij 100 bewoners. Hier waren dus niet alle bewoners bij betrokken. Daardoor vragen sommige andere bewoners zich nu af waarom zij wel betrokken waren. In de komende paar weken organiseert de gemeente avonden om de uitgangspunten van het project te bespreken. Het plan is om in gesprek te gaan over de vragen: Wat zie jij als kans? Wat zie jij als risico? Wat zijn de randvoorwaarden waarmee we verder kunnen met het project?
- Uit ervaring blijkt dat met name ouderen persoonlijk contact op prijs stellen, zij vinden het belangrijk dat ze gezien en gehoord worden. Veel ouderen zijn ook huurders en om deze specifieke groep te bereiken werken de gemeenten samen met de Woonstichting.
- De gemeente weet inmiddels dat er altijd mensen zullen zijn die echt niet willen. Zij hoeven dan ook niet mee te doen. De wethouder verwacht echter dat iedereen uiteindelijk mee zal willen doen, wanneer aardgasvrij een logisch onderdeel wordt van het dorp.

Knelpunten

- De communicatie blijft een uitdaging. 'Ik moet niks!' is de reactie die direct volgt als mensen enigszins het idee krijgen dat het verplicht is.
- Een eerder energieproject wekte in eerste instantie veel enthousiasme op, maar heeft uiteindelijk niet de hoge ambitie gerealiseerd die in de proeftuin wel wordt nagestreefd. Die mismatch heeft bijgedragen aan een afwachtende houding ten opzichte van de overheid: eerst zien, dan geloven. Maar vooral de aardbevingsproblematiek en het windmolenpark - waar de bewoners niet blij mee zijn - hebben hieraan bijgedragen.
- Er zijn mensen die zich ondanks de inspanningen van de gemeente tot nu toe niet gehoord of niet aangehaakt voelen. De gemeente probeert zo flexibel mogelijk te zijn in haar informatievoorziening, bijvoorbeeld door ruime tijden voor inloopavonden te hanteren en door zo toegankelijk mogelijk te zijn. Wie dat wil kan een persoonlijk gesprek krijgen, ook met een bestuurder.
- Het inloophuis werkt goed, maar staat in Nieuwolda. Dit is voor de mensen uit Wagenborgen minder handig. Daarin wil de proeftuin de bewoners van Wagenborgen nog tegemoetkomen, mogelijk met een tweede informatiepunt of demonstratiewoning. Iedereen wil graag in de eigen buurt informatie krijgen.

Kosten en financiering

Het uitgangspunt van de gemeente op het gebied van betaalbaarheid is woonlastenneutraal en indien mogelijk woonlastenvoordelig. De proeftuin kent een hoger gasverbruik dan gemiddeld, wat de kans om te besparen vergroot. Het succes, de geleerde lessen en knelpunten zijn:

Succes

- De stuurgroep heeft een aantal uitgangspunten geformuleerd, onder andere woonlastenneutraal en indien mogelijk woonlastenvoordelig. Op papier lukt het om de woonlastenneutraliteit te realiseren.

Geleerde lessen

- Rechtvaardigheid is belangrijk voor de bewoners en de projectorganisatie. Inwoners die veel gedaan hebben om hun energieverbruik te reduceren zou je eigenlijk meer moeten belonen dan mensen die nog niks gedaan hebben. Deze intrinsiek gemotiveerde mensen die al zelf begonnen zijn, moet je aangehaakt zien te houden en belonen voor hun inspanning.
- De uitdaging is om te voorkomen dat dit op gespannen voet komt te staan met het uitgangspunt van gelijkwaardigheid: behandel bewoners gelijk. Iedereen moet er voordeel bij hebben. Het uitgangspunt van de gemeente is vrijwilligheid. Vooral daarom wordt gezocht naar een aanbod dat financieel zo aantrekkelijk is dat iedereen mee wil doen.
- De dorpscoöperatie zou kunnen functioneren als instantie die het eigenaarschap regelt van het concept tussen de producent en de bewoners. Als iemand dan niet betaalt is het de verantwoordelijkheid van de coöperatie.
- De gemeenteraad is er scherp op dat het geld zo min mogelijk richting het proces gaat en zo veel mogelijk richting uitvoering. Er wordt nog gezocht naar aanvullende inkomsten voor het proces. Inwoners zijn bezorgd dat ze veel nieuwe spullen moeten kopen. Als dat niet zo blijkt te zijn, zijn ze vaak opgelucht.

Knelpunten

- Het project kost € 14 miljoen en er is ruim € 4,7 miljoen subsidie. Er moet een financieringsconstructie ontworpen worden. Alle bewoners moeten hieraan kunnen meedoen en het is belangrijk dat deelname er niet toe leidt dat de leencapaciteit van de bewoners negatief wordt beïnvloed door deelname. Als bewoners een lening afsluiten krijgen zij namelijk een BKR-registratie en dit beïnvloedt de kans op het verkrijgen van een consumptief krediet negatief. Een dorpscoöperatie die de leningen aangaat lijkt nu de oplossing. Dit moet nog uitgewerkt worden, maar als het lukt zou dit een voorloper kunnen zijn van, of alternatief kunnen zijn voor, een gebouwgebonden financiering.
- De leverancier van groengas heeft nu te maken met een omzettingsverlies (het biogas wordt gebruikt voor de opwekking van elektriciteit). De leverancier heeft hiervoor een SDE+ subsidie.
- Groengas is juridisch hetzelfde als aardgas. Om die reden is het onderhevig aan dezelfde prijsstijging en dezelfde belastingen. Onderscheid wordt op dit moment niet gemaakt.
- De definitieve businesscase is nog niet berekend. Deze wordt in het eerste kwartaal van 2020 verwacht.

Technische oplossingen

Nieuwolda-Wagenborgen krijgt een coöperatief groen gasnet. De plannen voor de proeftuin omvatten naast het aardgasvrij maken van de wijk ook het isoleren van de woningen om meer evenwicht te realiseren in vraag

naar en aanbod van warmte. Er is een lokale biovergister die biogas produceert (dat zal worden omgezet in groengas) en er wordt nagedacht over het bijmengen van waterstof. Samen met Enexis is de gemeente bezig om de warmtevraag in kaart te brengen. Er worden scenario's gemaakt om inzicht te krijgen in de warmtevraag, onder andere door het identificeren van woningtypologieën. Daarna zal er worden gewerkt aan energiescans op woningniveau, gecombineerd met een persoonlijk advies. Dit zijn de successen, geleerde lessen en knelpunten rond de technische oplossingen:

Successen

- De gemeente heeft goede contacten met technische partners, zoals Enexis. Op deze manier heeft de gemeente toegang tot de benodigde kennis.
- Met de gegevens die de gemeente verkrijgt door het in kaart brengen van de energievraag, worden verschillende scenario's voor energiebesparing, -levering en uitvoering uitgedacht. De gemeente begint bij mensen die graag willen starten en waar de investeringen het meest renderen. Dit heeft meerdere positieve effecten: ze krijgen advies over gedragsverandering, het inregelen van de cv-ketel en ze komen te weten wat mensen van het project vinden.
- De ambitie is minimaal 30% besparing, zo mogelijk oplopend tot 40%. Op deze gemiddelde besparing wordt gestuurd, maar daarbinnen is het maatwerk. De gemeente weet welke vraag zij kunnen bedienen met het aanbod. In de heel koude perioden is er aan groengas iets te kort. Dan zal er bijverwarmd worden door middel van aardgas, infrarood panelen of andere methoden. Een comfortabele woning en een vaakvlam die nooit uitgaat zijn randvoorwaarden.

Geleerde lessen

- De gemeente werkt aan scenario's voor verschillende technische oplossingen. Als het onverhoopt niet werkt of anders moet, bijvoorbeeld in de productie van groengas, dan is er een plan B.
- Inwoners hebben installateurs gebeld met vragen. Toen deze antwoordden dat groengas in de ketel niet hetzelfde is als aardgas (dit is feitelijk onjuiste informatie) schrokken mensen daarvan. Die vertellen de verhalen weer verder. Zo gaat er een negatief beeld rondzwerven. Aandachtspunt: de markt goed meenemen in de ontwikkelingen en zorgen dat zij ook de juiste informatie verspreiden.

Knelpunten

- Volgens de huidige regelgeving mag niet meer dan 0,5% waterstof worden toegevoegd aan groengas/aardgas. Echter, tot 20% kan waterstof worden toegevoegd zonder dat de eigenschappen van het gas veranderen in relatie tot de huidige apparatuur (ketel en kookplaat). Dit blijkt uit een proef op Ameland. Daardoor hoeven branders van bestaande apparatuur niet te worden vervangen. Het toevoegen van waterstof vraagt om een grondige voorbereiding, omdat er een aantal zaken anders is dan bij (groen)gas. De calorische waarde van het gas verandert bijvoorbeeld en dat vraagt om andere bemetering.

- Het is in deze fase nog niet duidelijk of het alleen rendabel gaat worden om groengas te leveren als er subsidie bij zit. De gemeente onderzoekt de mogelijkheid om de Europese ELENA-subsidie aan te vragen voor de proceskosten.
- Aandachtspunten zijn negatieve beelden:
  - 'Groengas komt van intensieve veehouderij.' Dit is maar beperkt waar: een groot deel van de biomassa bestaat uit andere restproducten.
  - Leveringszekerheid: 'Straks is het op en dan zit ik in de kou.' Dit is onjuist: het is een voorwaarde dat de waakvlam altijd aan blijft en de gasdruk voldoende is.
  - Tenslotte zijn inwoners bezorgd dat ze van alles moeten kopen of dat ketel niet meer werkt bij overschakeling op groengas. En ook dit is geen correct beeld.

Wetgeving en juridische randvoorwaarden

Knelpunten

- Het ontbreekt aan een goede financieringsconstructie. Als bewoners zelf een lening afsluiten krijgen zij een BKR-registratie. Een dorpscoöperatie die de leningen aangaat lijkt nu de oplossing. Dit moet nog uitgewerkt worden, maar als het lukt zou dit een voorloper kunnen zijn van, of alternatief kunnen zijn voor, een gebouwgebonden financiering.
- Technisch gezien is 20% waterstof bijmengen mogelijk, maar wettelijk is 0,5% toegestaan.
- Groengas is juridisch hetzelfde als aardgas. Om die reden is het onderhevig aan dezelfde prijsstijging. Onderscheid wordt op dit moment niet gemaakt. Dit kan voor bewoners nadelig zijn.
- Zoals een postcoderoos gebruikt wordt bij het opwekken van duurzame energie, zou dat mogelijk ook kunnen werken voor groengasproductie, die vervolgens binnen de regio geleverd en gebruikt wordt.

Verbinding met andere opgaven

Successen

- De rol en functie van de dorpscoöperatie moet nog worden uitgedacht, maar er wordt overwogen om ook woningverbetering hierbij op te nemen als één loket/plek om aardgasvrij te worden.
- Oldambt is een aardbevingsgemeente. Het is voor Oldambt nog onduidelijk in welke mate versterking van panden nodig is. Afgelopen jaar zijn de eerste huizen opgenomen en geïnspecteerd. In de eerste helft van 2020 worden de beoordelingen hiervan verwacht. Inwoners en gemeenten zijn blij met de proeftuin-status: het brengt een positieve verandering.

Knelpunten

- De gemeente is alert op het verbinden van adviezen over versterking en isolatie. De combinatie moet geen vertraging opleveren bij de realisatie.

